

УДК 378. 011.3-051:784

Хуан Чанхао

ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

У статті визначено та обґрунтовано принципи реалізації педагогічних умов вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно орієнтованого підходу, а саме: принцип фізичного самовдосконалення студентів; принцип соціально-громадської спрямованості професійної діяльності студентів факультетів мистецтв; принцип вдосконалення виконавської майстерності в процесі концертно-сценічної діяльності; принцип культурно-естетичного підходу у професійній підготовці.

Ключові слова: особистісно-професійне становлення; вокальне навчання; принцип реалізації педагогічних умов; майбутній учитель музики.

Пріоритетним напрямком сучасної освітньої політики України є комплексна модернізація освіти на всіх його рівнях і щаблях. У цьому контексті особливого значення набуває підвищення професіоналізму педагогів, що відповідає запитам сучасного життя. Підготовлені в системі педагогічної освіти фахівці покликані стати носіями ідей поновлення на основі збереження та примноження кращих традицій вітчизняної освіти.

Специфіка педагогічної діяльності ставить перед учителем ряд вимог до його особистості, які в педагогічній науці визначаються як професійно-особистісне становлення. Останнє характеризує інтелектуальну й емоційно-вольову сторони особистості, суттєво впливає на результат професійно-педагогічної діяльності і визначає індивідуальний стиль педагога. Професійно-особистісне становлення включає в себе розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудову еталонів у вигляді ідеального образу професіонала, і відбувається на основі освоєння суспільно вироблених уявлень про ідеали, норми поведінки і діяльності.

Ці положення стали визначальними для виділення ефективного спрямування особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя музики у вокальному навчанні. Вокальна діяльність на всіх етапах (від початкового освоєння до вільного творчого висловлювання) активно впливає на всі сфери особистості – фізичну, психологічну, духовну, естетичну, комунікативну, гармонізуючи кожну з цих сфер і, що особливо важливо, їх взаємодію в роцесі життя людини.

Особистісно-орієнтований підхід має стати фундаментом для внутрішньої цілісності вокального навчання майбутніх учителів музики. Формування ключових компетентностей розглядається вченими як

компонент особистісно-зорієнтованої парадигми освіти, „концептуальної схеми, моделі постановки та вирішення проблем освіти, де визначається унікальна сутність кожної особистості” (О. Хуторської).

У наукових працях вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених вивченню сутності та структури педагогічної діяльності (А. Богуш, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Д. Ніколенко, О. Пехота, В. Сластьонін); психології особистості майбутнього вчителя і теорії професійно-педагогічної діяльності (Г. Балл, І. Бех, А. Вербицький, Е. Карпова, Н. Кічук, З. Курлянд, М. Кухарев, А. Линенко, В. Радул); професійній культурі та її формуванню (В. Кремень, В. Ткаченко, І. Зязюн, В. Кудін, Ю. Палюха, В. Вілков, О. Салтовський, Б. Гаєвський) існує уявлення про те, що процес формування професійно-особистісних якостей складається з ряду етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов і індивідуальних особливостей суб'єкта. Окремі аспекти професійної підготовки та професіоналізму вчителя музики висвітлено в працях Е. Абдулліна, Л. Арчажнікової, Г. Дідич, Л. Коваль, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін.

Педагогічна наука має в своєму арсеналі дисертаційні роботи, присвячені проблемам професійно-особистісного становлення вчителів мистецьких дисциплін, зокрема досліджено теоретико-методичні основи професійної підготовки вчителя музики (Я. Сверлюк), професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін (В. Орлов), професійно-особистісне становлення майбутнього вчителя музики (А. Петелін).

Втім, науковці не мають єдиного погляду на те, які чинники впливають на цей процес, що пояснюється його складністю і полікомпонентністю.

Незважаючи на цінні теоретичні результати, отримані в даних роботах, залишається не дослідженою в теоретичному плані і, в той же час, загострюється практична потреба в розв'язанні проблеми особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя музики в процесі вокального навчання.

Мета статті полягає у висвітленні принципів реалізації педагогічних умов вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтовного підходу.

Дослідження медиків, а також професійних вокалістів, що займаються арттерапевтичною сферою мистецтва співу (І. Догель, В. Медушевський, М. Могендович, В. Полякова, С. Шушарджан та ін.), заняття музикою і вокалом, зокрема, істотно впливають на центральну нервову, кардіореспіраторну і м'язову системи. Музикотерапія – одне з новітніх і прогресивних здоров'язберігаючих і лікувально-профілактичних напрямків науки, в руслі якого досліджуються реакції живого організму на музично-терапевтичний вплив. У руслі даного напрямку діє ряд програм, метою яких є розробка новітніх технологій музичної терапії та їх впровадження в практику лікувально-відновлювальних установ, а також підготовка кваліфікованих фахівців.

Вокальне навчання в умовах вищої педагогічної освіти дає можливість дієвого звернення до емоційної сфери студентів, враховуючи, що рефлекторні зміни в діяльності організму (серця, дихання, кровообігу, тону м'язів тощо) сприяють виникненню у свідомості різних відчуттів, в результаті чого і відбувається власне переживання емоцій.

Згідно соматичної теорії емоцій, незалежно висунутої в кінці XIX століття американським психологом Вільямом Джеймсом і датським медиком Карлом Георгом Ланге (теорія Джеймса-Ланге), після сприйняття події, що викликала емоцію, людина переживає цю емоцію як відчуття фізіологічних змін у власному організмі. Кожній емоції відповідає свій власний набір фізіологічних змін [2]. М. Сандомирський наголошує, що для позбавлення від стресу і небажаних емоцій (гніву, роздратування, тривоги тощо) необхідно навчитися довільно викликати такий стан м'язів ("інструментів емоцій"), який виникає в них у стані спокою або в результаті позитивних емоцій. Вчений вважає, що цього можна досягти за допомогою спеціально організованого, усвідомленого дихання, розслаблення м'язів і самоспостереження [3]. Цей метод спирається на теорію Джеймса-Ланге і спрямований на відчуття людини, що пов'язані з власним тілом, за допомогою яких відбувається витіснення небажаних емоцій.

Для того, щоб освоїти цю технологію, необхідна робота з увагою (спрямована увага), робота з м'язами (м'язове розслаблення), робота з диханням (заспокійливе дихання). Розвиток фізичної сфери організму неможливий без регулярних тренувань, а саме: дихально-ритмічних вправ; бігу; плавання; загальної установки на здоровий спосіб життя (відмова від шкідливих звичок, правильне харчування, збалансований режим дня).

В результаті цілеспрямованої роботи відбувається розвиток навичок самоспостереження і самонастроювання, здатності управління м'язовими відчуттями, концентрації уваги на тих чи інших діях власного організму.

Студенти класу вокалу мають різну (в більшості випадків слабку) фізичну підготовку і, як правило, не замислюються про зв'язок свого фізичного стану з якістю співу. Діагностичне опитування, яке було проведено серед першокурсників, спрямовувалося на виявлення результатів самооцінки студентами своєї фізичної підготовки. Характерно, що більшість студентів не розуміла, для чого взагалі потрібна така самооцінка.

В результаті опитування були отримані дані, що свідчать про те, що першокурсники в переважній більшості випадків оцінювали свою фізичну форму як "хорошу" та "нормальну". У той же час аналіз об'єктивних даних, а також результати спостереження за цими студентами, їх реакцією, витримкою, здатністю до тривалих занять показали, що фізична форма цієї групи залишає бажати кращого. Ніхто зі студентів не займався фізкультурою і спортом, за винятком двох студенток, які відвідують заняття у фітнес-центрі, 92% респондентів постійно відчувають брак сну, а для

зняття напруги після тривалих занять 79% вважають за краще “відвідування з друзями клубів, інтернет-кафе, нічних дискотек”. Було відзначено також, що майже всі студенти, перебуваючи в навчальному закладі, користуються ліфтом, не залежно від того, на який поверх вони повинні потрапити, а також те, що і дівчата і юнаки в вагоні метро завжди прагнуть зайняти вільне місце.

Отримані дані дозволили зробити висновок про те, що більша частина першокурсників (87%) не тільки не вживають цілеспрямованих зусиль для поліпшення своєї фізичної форми, а й не розуміють зв'язку рівня свого фізичного розвитку з досягненням успіху в області вокалу.

Отже, при оцінці своєї фізичної форми як “хороша” і “нормальна” в більшості випадків студенти не займаються фізичною культурою, мають незначний досвід спортивних занять протягом нетривалого часу і не пов'язують рівень своєї фізичної підготовки з якістю співу. В результаті аналізу досліджень, присвячених арттерапевтичній сфері мистецтва співу, було встановлено, що фізичний розвиток організму благотворно впливає на загальний фізичний стан людини, сприяє розвитку навичок саморегуляції та коригування емоційних станів, боротьбі зі стресовими станами, дає можливість вдосконалення вокальних навичок.

На підставі цих даних ми відзначаємо, що **першим принципом** реалізації педагогічних умов у вокальному навчанні студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу є *здоров'язберігаючий принцип фізичного самовдосконалення* студентів, на основі якого розвивається спрямована увага, здатність володіння своїм організмом, зокрема, диханням, розвиваються навички самоспостереження, м'язового розслаблення, медитації, відбувається загальне оздоровлення всього організму.

Другим принципом реалізації педагогічних умов вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого навчання є принцип *соціально-громадської спрямованості морально-ціннісного усвідомлення професійної діяльності*. Це твердження базується на результатах спостереження за громадською діяльністю студентів (шефські і благодійні концерти). Був виявлений взаємозв'язок успішності професійної вокальної діяльності із спрямованістю зусиль студентів не на власні переживання і негативні відчуття під час виступу, а на стан і реакцію слухачів, свідомість необхідності для даної аудиторії спілкування з мистецтвом, арттерапевтичний ефект звучання музики в кожному конкретному випадку, почуття власної причетності потрібного і корисного для інших людей справі.

В результаті опитування і спостереження за виступами студентів в концертно-сценічній діяльності було встановлено, що в тому випадку, коли перед виступом і безпосередньо під час виступу студенти занурюються у власні переживання, відчувають невпевненість, скутість, страх помилитися,

не відчують творчої зв'язку з аудиторією, виразність їх виконання значно скорочується. Як показала практика, направити хвилювання виконавця перед виступом в позитивне русло необхідного і продуктивного творчого хвилювання – складне завдання. Необхідно переключити увагу і домогтися його концентрації у напрямку не всередину, а назовні, що може бути досягнуто в результаті морально-ціннісного усвідомлення своєї діяльності, її витоків і результатів.

При первинному визначенні посилу соціально-громадської діяльності студентів факультету мистецтв було виявлено, що їх значна частина не пов'язує участь в концертно-сценічній діяльності з якістю вокальної підготовки, або пов'язує, але тільки в напрямку накопичення досвіду виступів, вокальної концертної практики. Можна припустити, що деякі студенти інтуїтивно приходять до такого стану, який дозволяє їм перемкнути увагу з власних переживань на суспільно-значимі цілі, але, як правило, це відбувається не усвідомлено і, таким чином, не може бути сплановано і досягнуто в переважній більшості випадків, а є, скоріше, випадковим збігом обставин.

Отримані результати засвідчують, що в переважній більшості студенти відчують під час виступів сильне хвилювання і скутість, не відчують настроїв аудиторії та емоції слухачів, і в своїй більшості не відчують почуття задоволення і радості від спілкування з аудиторією. Отже, для реалізації педагогічних умов у вокальному навчанні студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу необхідно спиратися на принцип соціально-громадської спрямованості професійної діяльності студентів факультетів мистецтв, що дозволить переключити увагу студентів з власних переживань на усвідомлення соціально значущого завдання роботи зі слухачами в процесі концертно-сценічної діяльності.

Третім принципом реалізації розглянутих педагогічних умов є принцип *вдосконалення виконавської майстерності в процесі концертно-сценічної діяльності*. Необхідно зазначити, що концертно-сценічна діяльність є складовою процесу формування компетентності фахівця. Зміст ключових компетенцій, інтерпретованих з позицій музичної освіти, перетинається зі змістом сучасних напрямків освіти, що забезпечують високий рівень підготовки педагога-музиканта, серед яких нами були відзначені наступні: напрямок здійснення безперервної освіти: напрямок розвитку естетичного досвіду; напрямок взаємодії різних видів мистецтва; напрямок використання методу ігрового моделювання; напрямок здійснення співтворчості педагога і студентів.

Участь майбутніх учителів музики у концертно-сценічній діяльності сприятиме здійсненню неперервної освіти, накопиченню естетичного досвіду, розвиватиме майбутнього фахівця в напрямку взаємодії мистецтв, наприклад, коли задіяні сучасні форми сценічного дійства, такі, як перформанс. В процесі підготовки до участі в концертно-сценічній

діяльності активізується співтворчість педагога і студентів, адже для того, щоб взяти участь в подібному заході, студент зобов'язаний мати досить високий професійний рівень. Необхідна також усвідомлена внутрішня потреба в самореалізації, прагнення до нових цілей, власна постановка професійно значущих завдань.

Як показало опитування, далеко не всі студенти ставлять перед собою завдання досягнення такого рівня майстерності, який дозволить їм з повним правом брати участь в професійних конкурсах та фестивалях. Нерідко студенти апіорі вважають себе недостатньо обдарованими і підготовленими для того, щоб претендувати на подібний вид творчої діяльності і навіть не намагаються якимось чином змінити такий порядок речей.

Результати тесту показали, що поширеною причиною відмови від участі в концертах і конкурсах є невпевненість в своїх професійно-творчих силах, що може негативно впливати не тільки на самооцінку а й на загальний рівень професійного розвитку студентів факультету мистецтв. Прагнення до самовдосконалення, пошук нових шляхів реалізації творчого потенціалу, потреба в творчому спілкуванні – необхідні складові компетентності майбутнього фахівця. Вони не можуть ігноруватися студентами, котрі не хочуть подолати свої недоліки – “страх сцени”, невпевненість в своїх силах, небажання докладати більше зусиль в процесі професійної підготовки.

Четвертим принципом реалізації педагогічних умов вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу студентів на заняттях є рівень культурно-естетичного розвитку студентів.

Культурно-естетичний розвиток – багатоскладний показник, що відображає рівень загального, гуманітарно-художнього і власне естетичного розвитку студентів, залежить від ступеня їх занурення в простір музичної культури та ставлення до області прекрасного в цілому. Для виявлення цього показника були проаналізовані результати опитування студентів першого курсу, спрямовані на виявлення їх обізнаності в області сучасного культурного життя, інтересу до культурних подій. Особлива увага зверталася на кількісний показник, що відображає інтенсивність спілкування студентів з культурними цінностями – частота відвідувань концертів, театральних постановок, мистецьких виставок, музеїв тощо.

Аналіз відповідей студентів показав, що більшість студентів мають хобі, пов'язане із сучасною музикою; 47% студентів відвідали в минулі півроку концерти класичної музики від двох до п'яти разів; не були в театрі за той же термін 31%; в художньому музеї – 82% студентів; не відвідали художні виставки 79% респондентів.

Отже, студенти, що беруть участь в експерименті, не відрізняються широким культурно-естетичним кругозором. Їм бракує знань в області мистецтва, що можуть бути отримані тільки в результаті активного

сприйняття мистецтва в його різних проявах, регулярного відвідування театральних вистав, концертів, художніх музеїв та виставок. Бесіди зі студентами показали, що вони в своїй більшості не заперечують важливості культурно-естетичного розвитку, але не мають звички до інтелектуального, культурного проведення дозвілля, не можуть раціонально розподіляти свій час, відкладаючи "на потім" те, що здається їм потрібним, але не життєво важливим.

Підсумовуючи вищевикладене, ми відзначаємо, що основними принципами реалізації педагогічних умов становлення особистісно-професійних якостей у студентів на заняттях з вокалу є наступні: принцип фізичного самовдосконалення студентів; принцип соціально-громадської спрямованості професійної діяльності студентів факультетів мистецтв; принцип вдосконалення виконавської майстерності в процесі концертно-сценічної діяльності; принцип культурно-естетичного підходу у професійній підготовці. Подальші дослідження зорієнтовані на обґрунтування критеріїв та рівнів особистісно-професійного становлення педагогів-музикантів в процесі вокального навчання у ВНЗ.

Використана література:

1. *Падалка Г. М.* Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
2. Теорії емоцій. – Електронний ресурс : <http://www.aopma.ru/teorii-emocij>;
3. *Сандомирский М. Е.* Как справиться со стрессом: Простые рецепты, или дорога в детство / М. Е. Сандомирский. – Воронеж : МОДЭК, 2000. – 176 с.
4. *Сластенин В. А.* Специфика ценностно-ориентационной деятельности [Электронный ресурс] / В. А. Сластенин. – Режим доступа : <http://www.pedpro.ru/technology/22/454.htm>.

References:

1. *Padalka H. M.* Pedagogika mystetstva (teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) / H. M. Padalka. – K. : Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.
2. Teorii emotsii. – Elektronnyi resurs : <http://www.aopma.ru/teorii-emocij>;
3. *Sandomirskiy M. Ye.* Kak spravit'sya so stressom: Prostye retsepty, ili doroga v detstvo / M. Ye. Sandomirskiy. – Voronezh : MODEK, 2000. – 176 s.
4. *Slastenin V. A.* Spetsifika tsennostno-orientatsionnoy deyatel'nosti [Elektronnyy resurs] / V. A. Slastenin. – Rezhim dostupu : <http://www.pedpro.ru/technology/22/454.htm>.

Хуан Чанхао. Принципы реализации педагогических условий вокального обучения будущих учителей музыки на личностно-ориентированного подхода.

В статье определены и обоснованы принципы реализации педагогических условий вокального обучения будущих учителей музыки на основе личностно-ориентированного подхода, а именно: принцип физического самосовершенствования студентов; принцип социально-общественной направленности профессиональной деятельности студентов факультетов искусств; принцип совершенствования исполнительского мастерства в процессе концертно-сценической деятельности; принцип культурно-эстетического подхода в профессиональной подготовке.

Ключевые слова: личностно-профессиональное становление; вокальное обучение; принцип реализации педагогических условий; будущий учитель музыки.

HUANG CHANGHAO. Principles of realization of pedagogical conditions of vocal training of future teachers of music on personal-oriented campaign.

The article defines and justifies the principles for the realization of the pedagogical conditions for vocal training of future music teachers on the basis of a personality-oriented approach, namely: the principle of physical self-improvement of students; the principle of social and public orientation of professional activity of students of art departments; the principle of improving performing skills in the process of concert-stage activities; the principle of cultural and aesthetic campaign in professional training.

Keywords: *personal-professional formation; vocal training; the principle of implementing pedagogical conditions; future teacher of music.*